

The Effectiveness of Group Therapy Using Transactional Analysis (TA) on Couples' Communication Patterns

Saeedeh Sedighi. M.A.

Psychology, University of Semnan, Iran

Shahrokh Makvand Hoseini. Ph.D.

Academic member, University of Semnan, Iran

Bahram Ali Qanbari Hashem Abadi. Ph.D.

Academic member, University of Mashhad

اثربخشی گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل بر بهبود الگوهای ارتباطی زوجین

سعیده صدیقی

کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

شاهرخ مکوند حسینی

عضو هیأت علمی دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

بهرام‌علی قنبری هاشم‌آبادی

عضو هیأت علمی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

Abstract

This study was aimed at investigating the effectiveness of the group therapy using transactional analysis in couples' communication patterns. The target population consisted of all couples referring to one of the psychological clinics in Mashhad to receive expert help on marital issues. Then, 16 couples were selected by convenience sampling method and randomly assigned into control and experimental groups. The experimental group underwent 8 two-hour sessions of transactional analysis therapy. Measurement instrument in the study was Communication Patten Questionnaire (Christensen & Sullaway, 1984). All couples completed it at pre, post, and three-month follow-up treatment stages. The data has been analyzed by multivariate analysis of covariance (MANCOVA). according to the findings, the males' constructive mutual communication pattern of experimental group increased significantly in post-test and follow-up stage compared to the control group ($P < 0.05$). The results revealed that TA group therapy has a significant impact on increasing mutual constructive communication pattern and such an approach can be applied to family intervention.

Keywords: group therapy, transactional analysis, couples communication patterns.

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی اثربخشی گروه‌درمانی به شیوه تحلیل رفتار متقابل بر الگوهای ارتباطی زوج‌ها انجام گرفت. جامعه آماری این پژوهش همه زوج‌های مراجعه‌کننده به یکی از درمانگاههای خدمات روان‌شناختی شهر مشهد برای دریافت کمک‌های تخصصی در زمینه مسائل زناشویی بودند. ۱۶ زوج به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و به صورت تصادفی در دو گروه گواه و آزمایش قرار گرفتند. گروه آزمایشی در ۸ جلسه ۲ ساعته درمان به شیوه تحلیل رفتار متقابل شرکت کردند. گروه گواه هیچ‌گونه درمانی دریافت نکرد. ابزار اندازه‌گیری در این پژوهش پرسشنامه الگوهای ارتباطی (کریستنسن و سلاوی، ۱۹۸۴) بود. همه زوج‌ها پرسشنامه الگوهای ارتباطی را در مراحل پیش از درمان، پس از درمان و پیگیری ۳ ماهه تکمیل کردند. داده‌ها با روش آماری تحلیل کواریانس چندمتغیره (MANCOVA) تجزیه و تحلیل شدند. بر اساس نتایج به دست آمده، الگوی ارتباطی سازنده متقابل مردان، زنان و به‌طور کلی زوج‌های گروه آزمایشی به‌طور معنی‌داری نسبت به گروه گواه در مرحله پس‌آزمون و پیگیری افزایش نشان داد ($P < 0.05$). یافته‌های پژوهش، نشان داد که گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل، در افزایش الگوهای ارتباطی سازنده زوج‌ها مؤثر است. واژه‌های کلیدی: گروه‌درمانی، تحلیل رفتار متقابل، الگوهای ارتباطی زوجین.

مقدمه

زوج‌ها از برقراری ارتباط با یکدیگر خودداری می‌کنند، و زندگی آنان با یکدیگر به شکل موازی و ارتباط آنها در حداقل میزان ممکن است و یا اصلاً وجود ندارد.

پژوهش‌های بسیاری نشان دادند که با افزایش الگوی سازنده متقابل و کاهش الگوهای توقع - کناره‌گیری و اجتناب متقابل، خشنودی و رضایت زناشویی زوج‌ها، افزایش می‌یابد؛ از جمله، شعاع‌کازمی (۱۳۸۹) در پژوهشی دریافت که میان الگوهای ارتباطی سازنده و خشنودی از پیوند زناشویی در زنان همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد، یعنی هرچه پیوند سازنده و بدون سرزنش - اجتناب باشد، همسران به‌ویژه زنان، از خشنودی بالاتری برخوردار خواهند بود.

از طرفی میلز^۹ (۲۰۰۸) رفتار تقاضا-کناره‌گیری (هنگامی که زن تقاضا کند و مرد کناره‌گیری کند) را پیش‌بینی‌کننده کاهش خشنودی زناشویی و در نتیجه جدایی می‌داند و رابرتز^{۱۰} (۲۰۰۰) بر این باور است که الگوی تقاضا-کناره‌گیری در پیوند زناشویی با ناخشنودی زناشویی، افسردگی، اضطراب و جدایی همراه است.

از طرف دیگر شیلینگ، دونالد، چارلز، سندین و لینله^{۱۱} (۲۰۰۳) الگوی ارتباط اجتناب متقابل همسران را سبب دوری همسران از گفت‌وگو درباره مشکل می‌دانند. همچنین ویلسون و اوسوالد^{۱۲} (۲۰۰۵) در پژوهشی دریافتند زوج‌هایی که راهبردهای گریز-اجتناب و فاصله گرفتن را در زندگی زناشویی به کار می‌برند، سطوح پایین‌تری از رضایت زناشویی را نشان می‌دهند، و مشخص شد که الگوی گریز-اجتناب، صمیمیت زوج‌ها را به شدت کاهش می‌دهد. همچنین میلیبوری^{۱۳} و بدر (۲۰۱۳) در بررسی الگوهای ارتباطی زوج‌هایی که درگیر سرطان پستان متاستاتیک بودند، به این نتیجه رسیدند بیشتر این‌گونه زوج‌ها که مشکلات جنسی فراوانی داشتند و نمره پایینی در الگوی ارتباطی سازنده متقابل و نمره بالایی در الگوی توقع کناره‌گیر کسب کرده بودند، نشانه‌های افسردگی بیشتری را نشان می‌دادند.

در حال حاضر دیدگاه‌های نظری متعددی با رویکردهای متفاوت به دنبال تبیین و حل تعارض‌های زناشویی هستند. در میان دیدگاه‌های مختلف روان‌شناسی، تحلیل رفتار متقابل، از

اختلاف و نداشتن تفاهم در خانواده امری عادی است و هیچ خانواده‌ای از این امر مستثنا نیست، اما گاهی این اتفاقات به تعارض‌های شدید منجر می‌شود. امروزه خانواده‌ها درگیر انواع گوناگونی از تعارضات و اختلافات شدید هستند که این اختلافات باعث می‌شود خانواده به‌عنوان نخستین و قدیمی‌ترین نهاد اجتماعی کارکرد خوب و سالمی نداشته باشد. نهادی که وظیفه اصلی آن ایجاد روحیه و شخصیت سالم است، خود به عاملی برای اختلافات عاطفی و رفتاری و شخصیتی تبدیل می‌شود (عبداللهی، ۱۳۸۴). زن و شوهر برای آنکه زندگی رضایت‌بخشی داشته باشند نیازمند برقراری ارتباطی مؤثر و کارآمد هستند (کارهان^۱، ۲۰۰۷).

پژوهش‌ها نشان می‌دهد که الگوهای ارتباط و حل مسئله ضعیف، پیش‌زمینه تعارض زناشویی است و ارتباط را می‌توان به‌عنوان معیار معتبری برای تشخیص زوج‌های خوشبخت و ناراضی مورد استفاده قرار داد (بلانچارد^۲، ۲۰۰۸). همچنین وایلی^۳ (۲۰۰۰) بر این باور است که رفتارهای مشکل‌آفرین همسران صرفاً اجرای مجموعه‌ای از الگوهای ارتباطی است که میان خود برقرار کرده‌اند.

سلارز، کورنر و فیتز پاتریک^۴ (۲۰۱۰) با بررسی مقالات زیادی در این زمینه مشاهده کردند که بسیاری از مقالات، آشکار یا ضمنی بر اهمیت مهارت‌های ارتباطی در تعارض‌های زناشویی تأکید داشته‌اند و یافته‌هایشان آن را تأیید کرده است.

کافلین و ونجلیستی^۵ (۲۰۰۰) الگوهای ارتباطی بین زوج‌ها را به سه دسته تقسیم می‌کنند: ۱- الگوی سازنده متقابل^۶ (MCC): در این الگو زوج‌ها به راحتی در مورد مسائل و تعارض‌های خود گفت‌وگو می‌کنند و به دنبال حل آن بر می‌آیند و از واکنش‌های غیرمنطقی، پرخاشگری و این قبیل رفتارهای مخرب خودداری می‌کنند. ۲- الگوی توقع/کناره‌گیری^۷ (DWS): این الگو به شکل یک چرخه بوده که با افزایش یکی، دیگری افزایش یافته و تشدید این الگو به مشکلات دائم زناشویی منجر می‌شود. در این الگو، همسر متوقع فردی وابسته است و همسر کناره‌گیر ترس از وابسته شدن دارد. ۳- الگوی اجتناب متقابل^۸ (MAC): در این الگو

1. Karahan

3. Wille

5. Caughlin & Vangelisti

7. Deman Withdraw Communication

9. Mills

11. Schilling, Donald, Charles, Sandin & Lynelle

13. Milbury

2. Blanchard

4. Silars, Koerner, Fitzpatrick

6. MUYUAL Constructive Communication

8. Mutual Avoidance Communication

10. Roberts

12. Wilson & Oswald

تکراری در بین زوجها شوند (ژانگ^۱، ۲۰۰۷) و از طرفی در بین دیدگاه‌های مختلف رویکرد تحلیل رفتار متقابل رویکردی است که بخش زیادی از آموزه‌های آن بر ارتباط متقابل و چگونگی برقراری ارتباطی سالم‌تر اختصاص یافته است و این احتمال می‌رود که زوجها را کمک کند تا الگوهای متوقع و اجتناب‌کننده در روابط را کاهش و الگوی متقابل سازنده را در آنها با آموزش روابط متقابل موازی، انجام گفت‌وگوی «بالغ» با «بالغ» زوجها، به کارگیری نوازش‌ها، رساندن زوجها به وضعیت «من خوبم، تو خوبی» و... افزایش دهد؛ برای همین ضرورت بررسی این رویکرد بر الگوهای ارتباطی زوجها مطرح می‌شود. و نیز با توجه به اینکه فقط یک پژوهش، اثربخشی تحلیل رفتار متقابل را بر الگوهای ارتباطی آنان بررسی کرده و اینکه وجود فقط یک پژوهش برای تأیید یک فرضیه کافی نیست، پژوهشگر بر آن شد که اثربخشی این رویکرد را بر الگوهای ارتباطی مورد بررسی و آزمون قرار دهد. فرضیه‌های پژوهش به قرار زیر است:

- ۱- گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل، باعث افزایش الگوی ارتباطی سازنده متقابل زوجها در مرحله پس‌آزمون می‌شود.
- ۲- گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل، باعث کاهش الگوی توقع کناره‌گیری زوجها در مرحله پس‌آزمون می‌شود.
- ۳- گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل، باعث کاهش الگوی اجتناب متقابل همسران در مرحله پس‌آزمون می‌گردد.
- ۴- گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل، باعث افزایش الگوی ارتباطی سازنده متقابل زوجها در مرحله پیگیری می‌شود.
- ۵- گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل، باعث کاهش الگوی توقع کناره‌گیری زوجها در مرحله پیگیری می‌شود.
- ۶- گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل، باعث کاهش الگوی اجتناب متقابل همسران در مرحله پیگیری می‌گردد.

روش

این پژوهش از نوع نیمه‌آزمایشی با گروه گواه و اجرای پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری سه‌ماهه بود.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این پژوهش، همه زوجها که مراجعه‌کننده به یکی از مراکز مشاوره و خدمات روان‌شناختی شهر مشهد در نیمه اول سال ۱۳۹۲ برای دریافت کمک‌های تخصصی در زمینه مسائل زناشویی بودند. به‌منظور اجرای طرح پژوهشی، در ابتدا

جنبه عمق نظریه و کاربرد وسیع و متنوع آن بسیار برجسته است (جونز و استوارت^۲، ۱۳۹۰). مشاوره تحلیل رفتار متقابل یک رابطه کمک‌کننده است که در آن درمانگر واجد شرایط، با استفاده از روش‌های تحلیل رفتار متقابل، آگاهی «بالغ» را از چشم‌انداز حل مسئله در مراجع یا در گروه افزایش می‌دهد. روش تحلیل رفتار متقابل برای ایجاد تغییر از طریق شیوه‌های مناسب مبتنی بر اینجا و اکنون به‌کار گرفته می‌شود و هدف آن افزایش آگاهی شناختی و هیجانی مراجع نسبت به حوزه خاص آسیب‌دیده (مشکلات در روابط یا عملکرد) است (وینلا^۳، ۲۰۱۳). زوج‌درمانی با رویکرد تحلیل رفتار متقابل به‌گونه‌ای طراحی شده است که علاوه بر بهبود رابطه زناشویی زوجها باعث رشد فردی هرچه بیشتر هر یک از آنان نیز می‌شود. در این درمان کاهش آشفتگی رابطه با فعال‌تر کردن «بالغ» هر یک از دو طرف انجام می‌گیرد، با این کار آنها رابطه خود را درک می‌کنند و می‌توانند با یکدیگر برای حل مشکلاتشان همکاری داشته باشند، بازی‌ها را متوقف کنند و نوازش‌های مثبت و گرم رد و بدل کنند (دانش، ۱۳۸۹).

پژوهش‌ها نشان دادند که آموزش تحلیل رفتار متقابل باعث افزایش عملکرد کلی خانواده و حیطه‌های آن در زوجها (سودانی، مهربابی‌زاده، و سلطانی، ۱۳۹۱)، افزایش رضایتمندی، احساسات مثبت و مهارت‌های زناشویی (اکبری، پورشریفی، عظیمی و فهیمی، ۱۳۹۱)، و نیز افزایش صمیمیت آنان (نیری، لطفی و نورانی، ۲۰۱۴) شده است. همچنین صادقی و همکاران (۲۰۱۱) نشان دادند که آموزش تحلیل رفتار متقابل اثر معناداری بر الگوهای سازنده متقابل، توقع - کناره‌گیری و اجتناب متقابل زوجها در آزمایش داشته است. همچنین اسلاویک، کارلسون و اسپری^۴ (۲۰۰۷) در پژوهش خود دریافتند روش تحلیل رفتار متقابل نسبت به شناخت‌درمانگری به زندگی زناشویی مؤثرتر زوجها با شخصیت منفعل منتهی می‌گردد. در پژوهشی دیگر ماسی^۵ (۲۰۰۵) استدلال کرد که چون روش تحلیل رفتار متقابل ضمن آنکه به خانواده به‌عنوان نظام می‌نگرد، از مجموعه‌ای از مفاهیم و فنون خودشناسی استفاده می‌کند؛ بنابراین درمانگران را قادر می‌سازد نه فقط به فرد و پویایی‌های درون‌فردی وی به‌طور مؤثری پردازد، بلکه تأثیرات منظمی را نیز با برنامه‌ریزی مداخلات درمانی در رابطه با سایر روی‌آوردهای خانواده در زوجها ناسازگار ایجاد کنند.

با توجه به اینکه الگوهای ارتباطی ناکارآمد، موجب می‌شود مسائل مهم زندگی حل‌نشده باقی بمانند و منبع تعارض

1. Joines & Stewarts
3. Vinella
5. Massey

2. adult
4. Slavik, Carlson & Sperry
6. Zhang

کناره‌گیری، با استفاده از آلفای کرونباخ به ترتیب، ۰/۷۰، ۰/۷۱، ۰/۵۱، ۰/۵۲، و ۰/۶۶ برآورد کرده است.

دو نمونه از گویه‌های پرسشنامه:

- ۱- من و همسر من در مورد مشکل دوری می‌کنیم.
- ۲- من و همسر من سعی می‌کنیم در مورد مشکل خود بحث و گفت‌وگو کنیم.

همچنین در این پژوهش به منظور جمع‌آوری ویژگی‌های جمعیت‌شناختی گروه‌های نمونه از پرسشنامه تهیه شده بدین منظور استفاده گردید. در این پرسشنامه ضمن تشکر از همکاری زوج در تکمیل اطلاعات درخواستی و ارائه اطمینان در مورد محرمانه ماندن این اطلاعات، اطلاعاتی مانند سن، سن به هنگام ازدواج، طول مدت ازدواج، سطح تحصیلات، شغل، دیدگاه فرد در مورد وضعیت اقتصادی خانواده، داشتن یا نداشتن فرزند و تعداد آنها جمع‌آوری گردید.

در این پژوهش هر زوج، سه نمره الگوی ارتباطی سازنده متقابل، الگوی ارتباطی توقع - کناره‌گیری و الگوی ارتباطی اجتناب متقابل براساس پرسشنامه «الگوهای ارتباطی» در هر سه مرحله پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری دارند. لازم به ذکر است که نمره مربوطه از مجموع نمرات زن و مرد در یک زوج به دست آمده است.

شیوه اجرا

ابتدا فراخوانی برای شرکت زوج‌های متقاضی در گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل اعلام گردید. سپس از زوج‌های متقاضی که واجد شرایط ورود بودند، پیش‌آزمون گرفته شد. زوج‌ها می‌بایست به صورت فردی پرسشنامه جمعیت‌شناختی و «پرسشنامه‌های الگوهای ارتباطی (CPQ)» را تکمیل می‌کردند. پس از گرفتن پیش‌آزمون از تمام آزمودنی‌ها و مشخص شدن اعضای گروه آزمایش و گواه، زمان‌بندی تشکیل جلسات مشخص شد. جلسات گروه‌درمانی برای گروه آزمایش، هفته‌ای یک بار در یکی از مراکز مشاوره و خدمات روان‌شناختی شهر مشهد، برگزار گردید. در این جلسات، خود پژوهشگر به عنوان رهبر گروه حضور می‌یافت و براساس دستورالعمل جلسات، گروه را پیش می‌برد. ساختار جلسات تحلیل رفتار متقابل از شیوه‌های درمانی معرفی شده در کتاب *تأملی در روان‌شناسی تجربی تحلیل رفتار متقابل* اثر استوارت و جونز (۱۳۹۰)، استخراج و مورد استفاده قرار گرفت. ساختار و محتوای جلسات در جدول ۱ آمده است.

فراخوانی به منظور شرکت زوج‌های متقاضی در گروه‌درمانی اعلام شد، از فهرست زوج‌های متقاضی دریافت خدمات روان‌شناختی، ۱۶ زوج به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند و به صورت تصادفی در گروه گواه و آزمایش قرار گرفتند.

ملاک‌های ورود در انتخاب عبارت بودند از: حداقل طول مدت ازدواج یک سال، حداقل میزان تحصیلات دیپلم، قرار داشتن در طیف سنی ۲۰ تا ۴۰ سال، داشتن نمره ۱۰۱ و یا کمتر از آن در مقیاس سازگاری کلی پرسشنامه ۳۲ سؤالی سازگاری دونفری^۱ (DAS). ملاک‌های خروج: افراد با غیبت بیش از ۳ جلسه از مطالعه خارج شدند.

گروه آزمایش و گواه هر کدام در ابتدا شامل ۸ زوج بود. پس از اجرای پیش‌آزمون در هفته اول، یک زوج از گروه آزمایش و یک زوج از گروه گواه از ادامه همکاری بازماندند. در مجموع ۱۴ زوج در گروه گواه و آزمایش، هر یک متشکل از هفت زوج در پژوهش شرکت داشتند.

ابزار پژوهش

پرسشنامه الگوهای ارتباطی^۲ (CPQ): این پرسشنامه، با ۳۵ پرسش و تنظیم به صورت لیکرت، دارای سه خرده‌مقیاس ارتباط سازنده متقابل، توقع کناره‌گیری و اجتناب متقابل است، که کریستنسین و سالوی^۳ (۱۹۸۴)، در دانشگاه کالیفرنیا، آمریکا، آن را طراحی کرده‌اند. پژوهش‌هایی که از این پرسشنامه استفاده کرده‌اند، روایی و پایایی قابل قبولی را در مورد خرده‌مقیاس‌های مختلف آن نشان داده‌اند. کریستنسین و شنک^۴ (۱۹۹۱) روایی سه خرده‌مقیاس این پرسشنامه را برآورد کردند. در این مطالعه که در آن سه گروه از زوج‌ها غیر درمانده، درمانده و در حال طلاق یا جدا شده با هم مقایسه شدند، خرده‌مقیاس ارتباط سازنده متقابل بین هر سه گروه تمیز قابل شد؛ در حالی که خرده‌مقیاس‌های ارتباط اجتنابی متقابل و توقع/کناره‌گیری فقط بین زوج‌های درمانده و غیردرمانده تفکیک قابل شدند. پایایی پرسشنامه با آلفای کرونباخ، برای خرده‌مقیاس‌های گوناگون ۰/۵۰ تا ۰/۷۸ گزارش شده است. هیوی^۵ و همکاران (۱۹۹۶) ثبات درونی را برای خرده‌مقیاس‌های ارتباط سازنده متقابل، با آلفای کرونباخ، برای مردان ۰/۸۴، و برای زنان ۰/۸۱ درصد به دست آوردند. عبادت‌پور (۱۳۷۹) پایایی مقیاس‌های پرسشنامه الگوهای ارتباطی را در مقیاس‌های ارتباط سازنده متقابل (N=5)، ارتباط اجتناب متقابل، ارتباط توقع زن/کناره‌گیری مرد، ارتباط توقع مرد/کناره‌گیری زن، و ارتباط توقع /

1. Dyadic Adjustment Scale
3. Christensen & Sullaway
5. Heavey

2. Communication Patterns Questionnaire
4. Christensen & Shenk

جدول ۱- راهنمای عملی پژوهش و جلسات گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل

جلسه	محتوای جلسات
اول	معارفه و بیان قوانین گروه، توضیح نوازش‌ها، آشنایی با انواع نوازش و راههای به‌دست آوردن آنها
دوم	تحلیل ساختاری حالات نفسانی (بالغ، والد، کودک)، تکلیف: رسم آگوگرام
سوم	بررسی تکلیف جلسه قبل، آموزش روابط متقابل مکمل و متقاطع، آشنایی با اولین و دومین قانون ایجاد رابطه
چهارم	آموزش روابط متقابل پنهان، رفتار متقابل مضاعف و سومین قانون ایجاد رابطه. تکلیف: ارائه چند مثال از روابط پنهان در روابط خود
پنجم	بررسی تکالیف جلسه گذشته، معرفی بازی‌های روانی در ازدواج، مرور چند نوع بازی روانی زناشویی، آموزش «مثلث نمایشی کارپمن» و «فرمول ب» اریک برن، استفاده اعضا از فرایند جست‌وجوی برنامه بازی‌ها، تعبیر و تفسیر بازی‌های مختص هر زوج
ششم	آموزش چگونگی برخورد با بازی‌ها و آشنایی با نحوه توقف بازی‌های روانی. تکلیف: شرح کامل بازی خود و همسر، سعی در توقف آن و یادداشت نحوه توقف بازی
هفتم	بررسی تکالیف جلسه گذشته، آموزش چهار وضعیت وجودی، شفای کودک درون
هشتم	پاسخگویی در مورد ابهامات و مرور جلسات قبلی

گروه گواه و آزمایش در سه مرحله به تکمیل پرسشنامه الگوهای ارتباطی پرداختند. مرحله اول در ابتدای شروع طرح، مرحله دوم پس از ۸ هفته مداخله بر روی گروه آزمایش و مرحله سوم پس از گذشت سه ماه از پایان جلسات، پرسشنامه‌ها را تکمیل کردند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها علاوه بر استفاده از جداول، از شاخص‌های مرکزی آمار توصیفی و به‌منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش از آزمون تحلیل کواریانس چندمتغیره (MANCOVA) استفاده شد. در ضمن تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۹ انجام گرفت.

اجتناب متقابل براساس پرسشنامه «الگوهای ارتباطی» در هر سه مرحله پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری دارد. همچنین براساس نمرات حاصل از «الگوی ارتباطی توقع - کناره‌گیری» و «الگوی ارتباطی اجتناب متقابل» نمره پایین‌تر نشان‌دهنده الگوی مناسب‌تری از ارتباط است و همچنین نمره بالاتر در «الگوی ارتباطی سازنده متقابل» الگوی ارتباطی بهتری را نشان می‌دهد. برای مقایسه نمرات متغیرهای الگوی سازنده متقابل، توقع - کناره‌گیری و اجتناب متقابل از آزمون تحلیل کواریانس چندمتغیره (MANCOVA) استفاده شد. آزمون M باکس نشان داد که ماتریس کواریانس مشاهده‌شده متغیرهای وابسته در مرحله پس‌آزمون ($F=0/57, P>0/05$) و پیگیری ($P>0/05$)، برابر است و این مفروضه رعایت شده است. نتایج مربوط به آزمون پیلای تریس^۱ نشان داد که تفاوت ترکیب خطی متغیرهای الگوی سازنده متقابل، توقع - کناره‌گیری و اجتناب متقابل در دو گروه آزمایش و گواه در مرحله پس‌آزمون ($F(3, 21)=9/58, (P<0/05)$)، تفاوت معنی‌داری وجود دارد. اما در مرحله پیگیری بین ترکیب خطی متغیرهای پژوهش تفاوت معنی‌داری وجود ندارد ($F(3, 21)=4/84, (P<0/05)$). نتایج مربوط به آزمون تحلیل کواریانس چندمتغیره در مورد متغیرهای پژوهش در جداول ۲ و ۳ آمده است.

گروه گواه و آزمایش در سه مرحله به تکمیل پرسشنامه الگوهای ارتباطی پرداختند. مرحله اول در ابتدای شروع طرح، مرحله دوم پس از ۸ هفته مداخله بر روی گروه آزمایش و مرحله سوم پس از گذشت سه ماه از پایان جلسات، پرسشنامه‌ها را تکمیل کردند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها علاوه بر استفاده از جداول، از شاخص‌های مرکزی آمار توصیفی و به‌منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش از آزمون تحلیل کواریانس چندمتغیره (MANCOVA) استفاده شد. در ضمن تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۹ انجام گرفت.

یافته‌ها

نمونه آماری در کل شامل ۲۸ نفر (۱۴ زوج) بود. در گروه آزمایش ۱۱ نفر لیسانس و پایین‌تر از لیسانس و ۳ نفر بالاتر از لیسانس و در گروه گواه نیز ۱۲ نفر لیسانس و پایین‌تر از لیسانس و ۲ نفر بالاتر از لیسانس بودند. در مجموع ۱۲ زن و ۱۱ مرد تحصیلات لیسانس و پایین‌تر داشتند و ۳ مرد و ۲ زن تحصیلات بالاتر از لیسانس داشتند.

در این پژوهش متغیر وابسته، از مجموع نمرات زن و مرد به‌دست آمده است. هر زوج، سه نمره الگوی ارتباطی سازنده متقابل، الگوی ارتباطی توقع - کناره‌گیری و الگوی ارتباطی

جدول ۲- نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیره مقایسه میانگین الگوی سازنده متقابل، توقع- کناره گیری و اجتناب متقابل در دو گروه آزمایش و گواه در مرحله پس آزمون

متغیر	مراحل	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معنی داری	مجذور سهمی اتا	توان آماری
سازنده متقابل	نمره پیش آزمون	۴۲۱/۲۸	۱	۴۲۱/۲۸	۴۹/۰۵	۰/۰۰۰۱	۰/۶۸۱	۱	
	گروه	۸۲/۲۱	۱	۸۲/۲۱	۹/۵۷	۰/۰۰۵	۰/۲۹۴	۰/۸۴۲	
توقع - کناره گیری	نمره پیش آزمون	۳۳۳/۱۸	۱	۳۳۳/۱۸	۳۶/۱۲	۰/۰۰۰۱	۰/۶۱۱	۱	
	گروه	۶/۷۱	۱	۶/۷۱	۰/۷۲	۰/۴۰۲	۰/۰۳۱	۰/۱۲۹	
اجتناب متقابل	نمره پیش آزمون	۱۶۷/۵۰	۱	۱۶۷/۵۰	۲۳/۰۶	۰/۲۵۴	۰/۶۱۹	۰/۹۹۶	
	گروه	۱۵/۱۳	۱	۱۵/۱۳	۲/۰۸	۰/۱۶۲	۰/۰۸۳	۰/۲۸۳	

جدول ۳- نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیره مقایسه میانگین الگوی سازنده متقابل، توقع- کناره گیری و اجتناب متقابل در دو گروه آزمایش و گواه در مرحله پیگیری

متغیر	مراحل	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معنی داری	مجذور سهمی اتا	توان آماری
سازنده متقابل	نمره پیش آزمون	۴۳۱/۴۳	۱	۴۳۱/۴۳	۵۳/۴۰	۰/۰۰۰۱	۰/۶۹۹	۱	
	گروه	۲۸/۹۵	۱	۲۸/۹۵	۵۸۳	۰/۰۷۱	۰/۱۳۵	۰/۴۴۲	
توقع - کناره گیری	نمره پیش آزمون	۳۱۱/۳۹	۱	۳۱۱/۳۹	۳۷/۹۵	۰/۰۰۰۱	۰/۶۲۳	۱	
	گروه	۱/۱۳	۱	۱/۱۳	۰/۱۳	۰/۷۱۴	۰/۰۰۶	۰/۰۶۵	
اجتناب متقابل	نمره پیش آزمون	۱۶۵/۶۷	۱	۱۶۵/۶۷	۴۸/۵۲	۰/۰۰۰۱	۰/۶۷۸	۱	
	گروه	۶/۶۲	۱	۶/۶۲	۱/۹۴	۰/۱۷۷	۰/۰۷۸	۰/۲۶۷	

همان طور که جدول ۲ نشان می دهد در مرحله پس آزمون با گواه نمره پیش آزمون، بین اثربخشی دو گروه فقط در نمرات الگوی سازنده متقابل (۰/۲۹۴ = مجذور سهمی اتا، $P > 0.01$)، تفاوت معنی داری وجود دارد و بین سایر متغیرهای پژوهش در دو گروه در مرحله پس آزمون تفاوت معنی داری وجود ندارد. بنابراین فرضیه اول پژوهش تأیید شد. به عبارت دیگر مداخله گروه درمانی با رویکرد تحلیل رفتار متقابل (TA) بر بهبود الگوی سازنده متقابل زوج ها تأثیر داشته است و فرضیه های دوم و سوم پژوهش که گروه درمانی تحلیل رفتار متقابل (TA) را در مرحله پس آزمون، باعث کاهش الگوهای توقع کناره گیری و اجتناب متقابل می دانستند، تأیید نشدند.

همان طور که جدول ۳ نشان می دهد در مرحله پیگیری بین متغیرهای پژوهش در دو گروه تفاوت معنی داری وجود ندارد. بنابراین فرضیه های چهارم، پنجم و ششم پژوهش، که گروه درمانی تحلیل رفتار متقابل (TA) را در مرحله پیگیری باعث افزایش الگوی سازنده متقابل و کاهش الگوهای توقع کناره گیری و اجتناب متقابل می دانستند، تأیید نشدند.

میانگین های تعدیل شده گروه آزمایش در مؤلفه سازنده متقابل در مراحل پس آزمون و پیگیری به ترتیب نمرات ۳۰/۰ و ۲۹/۱ است؛ اما در گروه گواه نمرات تقریباً بدون تغییر (۲۸) بوده است. همچنین میانگین های تعدیل شده نمرات گروه آزمایش در الگوی توقع کناره گیری در پس آزمون و پیگیری به

همان طور که جدول ۲ نشان می دهد در مرحله پس آزمون با گواه نمره پیش آزمون، بین اثربخشی دو گروه فقط در نمرات الگوی سازنده متقابل (۰/۲۹۴ = مجذور سهمی اتا، $P > 0.01$)، تفاوت معنی داری وجود دارد و بین سایر متغیرهای پژوهش در دو گروه در مرحله پس آزمون تفاوت معنی داری وجود ندارد. بنابراین فرضیه اول پژوهش تأیید شد. به عبارت دیگر مداخله گروه درمانی با رویکرد تحلیل رفتار متقابل (TA) بر بهبود الگوی سازنده متقابل زوج ها تأثیر داشته است و فرضیه های دوم و سوم پژوهش که گروه درمانی تحلیل رفتار متقابل (TA) را در مرحله پس آزمون، باعث کاهش الگوهای توقع کناره گیری و اجتناب متقابل می دانستند، تأیید نشدند.

ترتیب ۱۴/۴ و ۱۵/۴ است که در گروه گواه نمرات در سه مرحله تقریباً ۱۵ بوده است و در الگوی اجتناب متقابل گروه آزمایش در مراحل پس‌آزمون و پیگیری، نمرات ۱۰/۴ و ۱۰/۴ است که گروه گواه در این مراحل به ترتیب میانگین‌های ۱۳/۴ و ۱۳/۰ را کسب کرده‌اند.

بحث

این پژوهش که هدف آن ارائه یک روش کاربردی برای روان‌درمانگران و مشاوران است، به بررسی تأثیر گروه‌درمانی با رویکرد تحلیل رفتار متقابل (TA) بر بهبود الگوهای ارتباطی زوجین می‌پردازد. با این هدف که آیا به‌طور کلی گروه‌درمانی با رویکرد تحلیل رفتار متقابل الگوی ارتباطی سازنده متقابل را در زوجین افزایش و الگوهای ارتباطی توقع - کناره‌گیری و اجتناب متقابل را کاهش می‌دهد؟

ارتباط سازنده نقش اساسی در کارکرد خانواده سالم دارد. پژوهشگران بر این باورند که ارتباط پی در پی باز و روشن، یک ویژگی اساسی خانواده سالم است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که میان الگوهای ارتباطی سازنده و خشنودی از زندگی زناشویی و در نتیجه سلامت خانواده پیوندی مثبت و معنادار وجود دارد (شعاع‌کاظمی، ۱۳۸۹).

بورپی و لنگر (۲۰۰۵)، کافلین و ونجلستی (۲۰۰۰) بر این باورند که همسران سرزنده توانایی بروز احساسات و حل مسئله را دارند و می‌توانند درباره مسائل مختلف زندگی با یکدیگر سخن بگویند. همسرانی که توانایی برقراری ارتباط سازنده را دارند، از شیوه برنده - برنده استفاده می‌کنند و به‌عنوان رقیب به یکدیگر نمی‌نگرند. برقراری ارتباط درست سبب سازگاری با ناهمگونی‌ها می‌شود و خشنودی زناشویی، کم‌کم گسترده‌تر می‌گردد.

یافته‌های این پژوهش، نشان داد که گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل باعث افزایش الگوی ارتباطی سازنده متقابل می‌شود، این یافته فرضیه اول پژوهش را تأیید می‌کند. این یافته با یافته پژوهش صادقی و همکاران (۲۰۱۱) همسو است. آنها در پژوهش خود نشان دادند که آموزش تحلیل رفتار متقابل اثر معناداری بر الگوهای سازنده متقابل زوج‌های گروه آزمایش داشته است. از نظر صادقی و همکاران (۲۰۱۱) رویکرد تحلیل رفتار متقابل زوج‌ها را به مهارت‌های ارتباطی مؤثرتری مجهز می‌سازد که از طریق توجه به سرخ‌های کلامی و غیرکلامی، قادر خواهند بود حالت «من» خود و همسرشان را تشخیص دهند و ارتباط متقابل مکمل مناسبی با همسرشان برقرار کنند.

در پژوهشی دیگر نشان داده شد که رویکرد تحلیل رفتار متقابل در بهبود روش‌های انتقاد همسران مؤثر بوده است، چون

آزمودنی‌ها در طی درمان متوجه شدند که از کدام حالت نفسانی خود در هنگام انتقاد استفاده کنند که با یافته‌های این پژوهش همسو است. در این پژوهش به این علت که افراد یاد گرفتند از رابطه‌های مکمل استفاده کنند، رویکرد TA باعث افزایش ارتباط و گفت و شنود همسران گردیده است. همچنین در این پژوهش تأثیر آموزش‌های TA بر بهبود نتیجه‌گیری از گفت‌وگوی زوجین قابل مشاهده بود (سلامت، زمانی و الهیاری، ۱۳۸۶). همچنین قنبری و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهشی گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل را در بهبود مهارت حل تعارض زوجین مؤثر یافتند که این پژوهش نیز با نتایج هماهنگ است، به این علت که الگوی ارتباط سازنده متقابل در روابط زوج‌ها، نوعی الگوی ارتباطی است که در آن زن و شوهر سعی کنند در مورد مشکل و مسأله‌ای که در حین ارتباط برای آنها به وجود می‌آید، بحث و گفت‌وگو کنند با احساساتشان را نسبت به هم ابراز و راه‌حلی برای مشکلاتشان پیدا کنند (سانفور، ۲۰۱۰).

در تبیین اثربخشی گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل بر افزایش الگوی ارتباطی سازنده متقابل، به نظر می‌رسد با توجه به حالت کلی این الگوی ارتباطی که برنده - برنده است و هدف آموزه‌ها و روند کلی این رویکرد درمانی نیز رساندن افراد به وضعیت آخر «من خوبم، تو خوبی» است و همچنین با توجه به اینکه زوجین در روند گروه‌درمانی شیوه برقراری یک ارتباط سالم، آرام و بدون تنش را از طریق برقراری رابطه‌های مکمل و کاهش رابطه‌های متقاطع و نهانی فرامی‌گیرند، آموزه‌های (TA) به افزایش این الگو کمک می‌کند. کریستنسن و سالووی (۱۹۹۱) یکی از ویژگی‌های الگوی ارتباطی سازنده متقابل در زوجین را گفت‌وگو در رابطه با تعارضات خود و رسیدن به راه‌حل و پرهیز از واکنش‌های غیرمنطقی و پرخاشگری برمی‌شمرند؛ از این‌رو رویکرد (TA) افراد را تشویق می‌کند که با «بالغ»‌های خود پای میز مذاکره بنشینند، در پی حل تعارضات با گفت‌وگو برآیند و در هنگام گفت‌وگو در رابطه با مشکلات از «والد سرزنشگر» که سرزنش و محکوم می‌کند و از «کودک» که هیجانی و آنی پاسخ می‌دهد، کمتر استفاده کنند. زمانی که زوج‌ها قادر به مهار «کودک» و «والد» خود شدند و «بالغ» سررشته امور را در دست بگیرد، آنها می‌دانند که در هر لحظه باید از کدام بعد از شخصیت خود واکنش نشان دهند و بنابراین قادر هستند در هر موقعیتی متناسب با آن موقعیت و متناسب با حالت نفسانی طرف مقابل رفتار کنند و روابط متقابل مکمل ایجاد نمایند (سلامت، زمانی و الهیاری، ۱۳۸۶). آموزه‌های TA به تدریج مهارت جرأت‌مندی و ابراز وجود را در افراد افزایش می‌دهد، و زوجین فرامی‌گیرند

رضایتمندی، سازگاری، احساسات مثبت و صمیمیت زوج‌های دارای تجربه طلاق عاطفی. *فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده*. ۲(۴)، ۴۵۵-۴۸۴.

جونز، و.، استوارت، ی. (۱۳۹۰). تأملی در روان‌شناسی تجربی تحلیل رفتار متقابل. ترجمه بهمن دادگستر. تهران، نشر دایره.

دانش، ع. (۱۳۸۹). بررسی اثربخشی روش ارتباط محاوره‌ای در افزایش سازگاری زناشویی زوج‌های ناسازگار. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*. ۶(۲۳)، ۳۷۳-۳۹۱.

سلامت، م.، زمانی، ا.، الهیاری ط. (۱۳۸۶). تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی با استفاده از تحلیل رفتار متقابل (TA) بر کاهش تعارض زناشویی. *مجله روان‌شناسی کاربردی*. ۱(۲)؛ ۲۹-۴۲.

سودانی، م.، مهرابی‌زاده، م.، سلطانی، ز. (۱۳۹۱). اثربخشی آموزش تحلیل رفتار متقابل بر افزایش عملکرد زوج‌های ناسازگار. *فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده*. ۲(۳)، ۲۶۷-۲۸۷.

شعاع کاظمی، م. (۱۳۸۹). بررسی پیوند الگوهای ارتباطی با خشنودی زناشویی، *فصلنامه مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*. ۸(۱)، ۵۷-۷۰.

عبادت‌پور، ب (۱۳۷۹). *هنجاریابی پرسشنامه الگوهای ارتباطی زناشویی در شهر تهران در سال ۷۹-۷۸*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم، تهران.

عبداللهی، ا. (۱۳۸۴). تعارض خانواده. *مجله سیند*. ۳۱(۵).

قنبری هاشم‌آبادی، ب.، مداح‌شورچه، ر.، وفایی جهان، ز.، بلقان‌آبادی، م. (۱۳۸۹). اثربخشی گروه‌درمانی شناختی و تحلیل تبدالی بر بهبود مهارت حل تعارض. *مجله تحقیقات علوم پزشکی زاهدان*. ۱۴(۱)؛ ۴۳-۴۸.

Blanchard, V.L. (2008). *Does marriage and relationship education improve couples' communication? Ameta-analytic study*. Unpublished MA Thesis.

Burpee, L. & Langer, E. (2005). Mindfulness and Marital Satisfaction *Journal of Adult Development*, 12(1); 43-51.

Caughlin, J.P. & Vangelisti, A.L. (2000). An Individual Difference Explanation of Why Married Couples Engage in the Demand/Withdraw Pattern of Conflict, *Journal of Social and Personal Relationship*, 17(4-5), 523-551.

Christensen, A and Shenk, J.L. (1991). Communication, conflict, and psychological distance in nondistressed, clinic, and divorcing couples, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59, 458-463.

Christensen, A. and Sullaway, M. (1984). *Communication Patterns Questionnaire*. Unpublished questionnaire, University of California, Los Angeles, CA, USA.

Heavey, Christopher, L., Brandon, M., Larson, Daniel, C., Zumtobel, and Andrew Christensen. (1996) The Communication Patterns Questionnaire: The Reliability and Validity of a Constructive Communication Subscale, *Journal of Marriage and the Family*, 58(3), 796-800.

که به جای قهر کردن و یا داد زدن به گفت‌وگوی منطقی درباره مواضع خود پردازد (دانش، ۱۳۸۹)، که این عامل ممکن است در افزایش الگوی ارتباطی سازنده متقابل مؤثر باشد. علاوه بر این احتمال دارد ارائه مثال‌ها و نمونه‌های فراوان و تمرین‌های مختلف در حیطه روابط زناشویی در طول جلسات و انجام تکالیف در منزل به تأثیر بیشتر گروه‌درمانی TA منجر شده باشد. یافته‌های دیگر پژوهش نشان داد که گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل در کاهش الگوهای ارتباطی اجتنابی متقابل و توقع - کناره‌گیری چه در کوتاه‌مدت و چه در بلندمدت اثری نداشته است. این یافته، فرضیه دوم و سوم پژوهش را رد می‌کند. این یافته با یافته پژوهش صادقی و همکاران همسو نبود. صادقی و همکاران (۲۰۱۱) گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل بر کاهش الگوهای ارتباطی توقع - کناره‌گیری و اجتنابی متقابل را اثربخش نشان داد.

در توجیه اثربخش نبودن گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل بر الگوهای ارتباطی توقع - کناره‌گیری و اجتناب متقابل می‌توان به کم بودن تعداد جلسات درمان، تعداد نمونه‌ها و تمرکز نداشتن بر کاهش الگوهای ارتباطی ناسالم اشاره کرد. شاید بتوان با افزایش تعداد جلسات و تمرکز بیشتر بر مفاهیمی مانند نوازش‌ها، روابط متقابل متقاطع و پنهان، بازی‌های روانی و... که به کاهش این الگوها منجر می‌شود، کاهش معناداری در این الگوها با تحلیل رفتار متقابل ایجاد کرد.

از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به ممکن نبودن گزینش تصادفی آزمودنی‌ها و انگیزه کم اولیه در زوجها (حجم نمونه کم) برای شرکت در گروه‌درمانی و همچنین وجود متغیرهای بررسی نشده مانند طبقه اجتماعی و تداخل آنها در نتایج بود که تعمیم داده‌ها را با مشکل روبه‌رو می‌کند.

از آنجا که از نظر تجربی، زمانی از یک روش درمانی حمایت می‌شود که حداقل دو پژوهش بی‌عیب و مستقل اجرا شود و نشان دهد که آن روش درمانی در مقایسه با درمان نشدن یا درمان با شبه دارو ارجحیت دارد و از آنجایی که پژوهش اندکی در خصوص این موضوع صورت گرفته، برای اثبات و یا رد قوی‌تر فرضیات مطرح‌شده در این پژوهش، پیشنهاد می‌گردد که پژوهش‌های مشابه با تعداد نمونه‌های بیشتری انجام شود.

در پایان از همه افرادی که در انجام این پژوهش همکاری کردند، تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

اکبری، ا.، پورشریفی، ح.، عظیمی، ز.، فهیمی، ص. (۱۳۹۱). اثربخشی گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل بر افزایش

- Karahan, T.F. (2007). The effective of couple communication program on conflict tendency among married passive couples educational science: theory and practice , *Journal of Marital and Family Therapy*, 2, 239-245.
- Massey, R.F. (2005). TA as a family system therapy, *Transactional Analysis Journal*, 152; 120- 141.
- Milbury, K. and Badr, H. (2013). Sexual problems, communication patterns, and depressive symptoms in couples coping with metastatic breast cancer. *Journal of Psycho-Oncology*, 22(4), 814–822.
- Mills, L.G. (2008). Shame and Intimate Abuse: The Critical Missing Link between Cause and Cure, *Children and Youth Services Review*, 30(6), 631–638.
- Nayery, A., Lotfi, M., Noorani, M. (2014). The Effectiveness of Group Training of Transactional Analysis on Intimacy in Couples. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*. 152, 1167-1170.
- Roberts, L.J. (2000). Fire and Ice in Marital Communication: Hostile and Distancing Behaviors as Predictors of Marital Distress, *Journal of Marriage and Family*, 62(3):693–707.
- Sadeghi, M., Hezardastan, F., Ahmadi, A., Bahrami, F., Etemadi, O., Fatehizadeh. M. (2011). The effect of training through transactional analysis approach on couples communication patterns, *World Applied Sciences Journal*, 12(8), 1337-1341.
- Sanford, K. (2010). Assessing conflict communication in couples comparing the validity of self-report, partner-report, and observer ratings. *Journal of family psychology*, 24(2);165-174.
- Schilling, E.A., Donald, H.B., Charles, K.B., Sandin, A. and Lynelle, R. (2003). Altering the Course of Marriage: The Effect of PREP Communication Skills Acquisition on Couples' Risk of Becoming Maritally Distressed, *Journal of Family Psychology*, 17(1),41–53.
- Sillars, A., Koerner, A., Fitzpatrick, M.A., et al Accessed May24. (2010), Multi- method assessment of parent-adolescentunderstanding .Available at: <http://www.comm.umn.edu/~akoerner/pubs/adolescent.art2.pdf>
- Slavik, S., Carlson, H., Sperry, L., (2007), Adlerian marital therapy with the passive aggressive partner, *American Journal of Family Therapy*, 20(1);25-35.
- Vinella, P. (2013). Transactional Analysis Counseling Groups: Theory,Practice, and How They Differfrom Other TA Group. *Transactional Analysis JournalL*, 43(1), 68-79.
- Wille, S.T.(2000). Marital intraction and satissfation:A longitudinal view. *Journal of consulting and clinical Psychology*, 57(1), 47-55.
- Wilson, Ch.M., & Oswald., A.J. (2005). How does marriage affect physical and psychological health? A survey of the longitudinal evidence [On-line]. Available: www.findarticle.com.
- Zhang, Q. (2007). Family communication patterns and conflict styles in Chinese parent – child relationships. *Communication Quarterly* . 55, 113-128